

Kroniek van het vermoorde huis

Lúcio Cardoso

Kroniek van het vermoorde huis

Uit het Portugees vertaald
en van een nawoord voorzien
door Harrie Lemmens

Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

De vertaler ontving een projectsubsidie en de uitgever een productiekosten-
subsidie van het Nederlands Letterenfonds. Bovendien ontving de uitgever
een subsidie in het kader van schwob.nl.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © Rafael Cardoso Denis, 1998

*This book is published by special arrangement with
Villas-Boas & Moss Literary Agency & Consultancy and its
duly appointed Co-Agent 2 Seas Literary Agency.*

Copyright Nederlandse vertaling © 2022 Harrie Lemmens/
bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Crônica da casa assassinada*
Oorspronkelijke uitgave: José Olympio, Rio de Janeiro, 1959

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze ook, zonder voor-
afgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers,
Weteringschans 259, 1017 xJ Amsterdam.

Omslagontwerp: Bram van Baal
Omslagillustratie: © GIOSTRI EDITORA
Typografie: Perfect Service, Reeuwijk

ISBN 978 90 295 2891 7 / NUR 302

www.arbeiderspers.nl

Voor Vito Pentagna

Jezus zei: 'Haal de steen weg.' Marta, de zuster van de dode, zei: 'Maar Heer, de stank! Hij ligt er al vier dagen!' Jezus zei tegen haar: 'Ik heb je toch gezegd dat je Gods grootheid zult zien als je gelooft?'
– Johannes 11:39-40

Inhoud

- 1 Dagboek van André (slot) 11
- 2 Eerste brief van Nina aan Valdo Meneses 33
- 3 Eerste verslag van de apotheker 45
- 4 Dagboek van Betty (I) 53
- 5 Eerste verslag van de dokter 72
- 6 Tweede brief van Nina aan Valdo Meneses 86
- 7 Tweede verslag van de apotheker 98
- 8 Eerste biecht van Ana 116
- 9 Dagboek van Betty (II) 129
- 10 Brief van Valdo Meneses 139
- 11 Derde verslag van de apotheker 147
- 12 Dagboek van Betty (III) 157
- 13 Tweede verslag van de dokter 168
- 14 Tweede biecht van Ana 181
- 15 Vervolg van de tweede biecht van Ana 194
- 16 Eerste relaas van pastoor Justino 205
- 17 Dagboek van André (II) 219
- 18 Brief van Nina aan de kolonel 232
- 19 Vervolg van de brief van Nina aan de kolonel 242
- 20 Dagboek van André (III) 248
- 21 Dagboek van André (IV) 262
- 22 Brief van Valdo aan pastoor Justino 271
- 23 Dagboek van Betty (IV) 280
- 24 Derde verslag van de dokter 292

25	Dagboek van André (v)	305
26	Dagboek van André (v) vervolg	316
27	Derde biecht van Ana	326
28	Tweede relaas van pastoor Justino	337
29	Vervolg van de derde biecht van Ana	342
30	Voortzetting van het tweede relaas van pastoor Justino	349
31	Voortzetting van de derde biecht van Ana	356
32	Slot van het relaas van pastoor Justino	367
33	Slot van de derde biecht van Ana	372
34	Dagboek van Betty (v)	381
35	Tweede brief van Nina aan de kolonel	389
36	Dagboek van André (vI)	397
37	Verklaring van Valdo	412
38	Dagboek van André (vII)	421
39	Verklaring van de kolonel	432
40	Vierde biecht van Ana	445
41	Dagboek van André (vIII)	460
42	Laatste relaas van de dokter	469
43	Voortzetting van het dagboek van André (Ix)	479
44	Tweede verklaring van Valdo (I)	492
45	Laatste biecht van Ana (I)	500
46	Tweede verklaring van Valdo (II)	507
47	Laatste biecht van Ana (II)	514
48	Dagboek van André (x)	521
49	Tweede verklaring van Valdo (III)	528
50	Vierde verslag van de apotheker	537
51	Verklaring van Valdo (IV)	547
52	Uit de memoires van Timóteo (I)	562
53	Verklaring van Valdo (v)	571
54	Uit de memoires van Timóteo (II)	584
55	Verklaring van Valdo (vI)	594
56	Postscriptum bij een brief van pastoor Justino	603

Dagboek van André

(slot)

18-...-19... – (... mijn god, wat is de dood? Hoelang zal ik, als zij ver van mij vandaan onder de aarde ligt die haar stoffelijke resten beschut, telkens weer de weg van haar bewonderenswaardige leer-school in de liefde moeten afleggen, waarop ik bij de ene vrouw de fluwelen zachtheid van een zoen vind – ‘zo kuste zij’ –, bij de andere een bepaalde glimlach, bij weer een andere het springen van een weerbarstige haarlok – al die ontelbare vrouwen die ieder-een in de loop van zijn leven tegenkomt en die mij zullen helpen om in mijn verdriet en heimwee dat unieke beeld te herstellen dat voorgoed verdwenen is? Wat, mijn god, is voorgoed – de harde, gezwollen echo van dat woord galmt door de lege gangen van mijn ziel – voorgoed, in feite betekenisloos en nog geen fractie van een seconde zichtbaar in het ogenblik dat je het veronderstelt, maar het is wel alles wat je hebt, omdat het het enige definitieve iets is in het karige vocabulaire van onze aardse mogelijkheden...

Wat is voorgoed anders dan een continue golf van alles wat los van het toeval verandert, evolueert en onophoudelijk uitloopt op een strand van eveneens veranderlijke gewaarwordingen en gevoelens? Het heeft geen zin het te verbergen: het voorgoed lag daar voor mijn ogen. Een minuut nog, slechts een minuut – en ook dit voorgoed zou te ver weg zijn gestroomd om het nog te kunnen pakken, terwijl ik zelf eveneens voorgoed weg zou stromen, voorbij zou gaan – en met mij zouden, als een vracht puin zonder zin en zonder glans, ook mijn liefde, mijn kwelling en zelfs mijn trouw

voorgoed weggestort worden. Ja, wat is voorgoed anders dan het laatste beeld van deze wereld – of niet alleen van deze, maar van iedere wereld die een even warrig als duurzaam droomgewrocht vormt – het geheel van onze spelletjes en geneugten, onze ondeugden en angsten, onze liefde en ons verraad – kortom de kracht die niet datgene kneedt wat we in het dagelijks leven zijn, maar dat wat mogelijk is en nooit bereikt wordt, waar we achteraan jagen zoals je in het kielzog loopt van een liefde die je niet verkrijgt en die uiteindelijk slechts de herinnering is aan een schat die je hebt verloren – wanneer? – op een onbekende plek, maar waarvan het verlies je steekt en volledig meesleurt naar dat niets of dat terecht of onterecht ontvlamde alles waar je jezelf voorgoed verwacht met het algemene, het absolute, het volmaakte dat je zozeer mist.)

... De hele dag heb ik door het lege huis gedwaald, zonder zelfs maar de moed te kunnen opbrengen om naar de woonkamer te gaan. O, hoe intens duidelijk was het voor me dat ik haar niet meer had, dat ze alleen nog maar iets was wat weg is en zonder enige liefde of begrip door vreemden onderhanden wordt genomen. Ver van mij, heel ver nu, zouden haar weerloze vormen worden ontbloot – en haar laatste toilet zou haar worden aangetrokken met de treurige zorg van onverschillige lui die zich niet eens konden voorstellen dat dat vlees ooit levend was geweest en gehuiverd had in zoveel opwellingen van liefde – dat ze jonger was geweest en meer geschitterd had dan alle ontloken jeugd in de hele wereld. Háár dood was dat zeer zeker niet, ik had me die tenminste niet zo voorgesteld in de schaarse, moeilijke momenten dat ik dat had gekund – zo bruut en feitelijk, zo weggerukt als een ontwortelde jonge plant, zo onrechtvaardig in het geweld van zijn bijtende ruwheid.

Ach, het had geen zin om weer op te roepen wat ze was geweest – of meer dan dat, wat wij waren geweest. De verklaring lag daar: twee mensen die ten prooi waren gevallen aan de vraatzucht van een uitzonderlijk en plotseling gestuit gebeuren – zij verkrampt in haar laatste stervensgebaar en ik nog op de been, maar God weet

voor hoelang, nog trillend van de allerlaatste nawerking van de ervaring. Ik had nergens zin in, sjokte doelloos door de kamers en gangen, die even treurig werkten als een toneelpodium na afgang van de hoofdrolspeler – en de vermoeidheid van de laatste dagen nam met haar volle gewicht bezit van mijn geest, en het gevoel van leegte beheerste mij, niet zomaar leegte maar dat totale niets dat ineens en onherroepelijk alles in je vervangt waardoor je opveert en tot leven komt. Blind, met bewegingen die werden aangestuurd door een wil die niet meer van mij was, trok ik deuren open, leunde uit ramen en liep door slaapkamers heen: het huis bestond niet meer.

Ik wist dat en elke vorm van troost liet me koud, geen enkel woord van genegenheid of protest kon tot me doordringen. Ik was als een ketel die al van het vuur is gehaald maar waar op de bodem nog wat aangekoekte neerslag borrelt en walmt, wat me lucht verschaften waren de restjes van de tijd die ik had beleefd. Maar toch, alsof ik gedreven werd door een kracht die zich nog maar net in mij had geopenbaard, liep ik een paar keer naar de kamer waar zij lag, opende de deur op een kier en keek van ver toe wat er gebeurde. Het was allemaal van een walgelijke banaliteit: het zag er precies zo uit als ik van kindsbeen af gewend was, alleen hing er nu die bovennatuurlijke sfeer die als een machtige, onstuitbare windvlaag door een ruimte strijkt als daar een lijk ligt. Van de eetkamertafel, die in zijn lange bestaan had gediend voor zoveel gemeenschappelijke maaltijden, zoveel familiebijeenkomsten en -beraden – hoe vaak was zijzelf, Nina, niet ontleed en gevonden op die planken? – was een provisorische katafalk gemaakt. Op de hoeken, daar neergezet met de haast die dergelijke momenten opleggen, vier kaarsen. Doodgewone kaarsen met een goedkope geur, waarschijnlijk opgediept uit een of andere vergeten kastlade. En dat was dan het toneel van haar laatste afscheid, het decor van haar ultieme vaarwel.

Ik deed de deur weer dicht omdat het er domweg niet bij me in wilde dat ze dood was. Geen andere levende ziel leek me immuner

voor en verder verwijderd van vernietiging. Zelfs de laatste dagen, toen ik me niet eens meer een andere afloop kon indenken, zelfs niet op van die momenten waarop je door de stille berusting om je heen met de schrik om het hart het vonnis beseft waaraan niet meer valt te twijfelen, zelfs toen kon ik me haar niet voorstellen in de staat waarin ik haar nu had gezien, daar languit in een beddenlaken gewikkeld op de eettafel, haar handen geboeid door een rozenkrans, haar ogen gesloten boven haar onverwacht opvallende haakneus. (Ik herinnerde me haar stem: ‘Mijn vader zei altijd dat ik een beetje Joods bloed had...’) Niemand was zo sterk verbonden geweest met het raderwerk van het leven, en haar lach leek, net als wat ze zei en hoe ze bestond, een wonder dat naar we vast geloofden op kon tegen alle rampen.

Maar ik dwaal af en bovendien is ze er niet meer. Wat heeft het voor zin om al die dingen te zeggen of zelfs maar te denken? Op sommige momenten schiet het besef van dit verlies als een bliksemschicht door me heen: dan zie ik haar eindelijk dood en doet het zo verschrikkelijk zeer dat ik haar kwijt ben dat ik geen lucht meer krijg. Waarom, waarom toch, God! – roep ik zachtjes uit en ik zoek steun tegen een muur terwijl al mijn bloed naar mijn slapen stroomt en mijn hart als een razende tekeergaat. Wat voor pijn is dat die mij beklemmt, wat voor gevoel is dit, van zo’n diepe onzekerheid, zo’n totaal gebrek aan geloof in en belangstelling voor mijn medemensen? Maar dat voltrekt zich allemaal in een fractie van een seconde. De kracht van ons gemeenschappelijke bestaan, het feit dat ze gisteren nog leefde, dat ze mijn arm aanraakte met haar nog warme handen, dat ze me zoiets simpels vroeg als een raam dicht te doen, dat alles herstelt als het ware mijn ogenschijnlijke kalmte en ik herhaal opnieuw, dat wel, maar nu zonder wanhoop, zonder bloedend hart vanwege die onweerlegbare waarheid, dat ze dood is – en ik voel dat er ondanks mijn ongeloof toch nog een laatste sprankje hoop in mij flakkert. Ergens achter in mijn hoofd, ik weet niet waar precies, hoor ik haar zodra het licht wordt weer vragen om haar bloemen, die bloemen waarmee ze zich de laatste

tijd omringde, niet als opschik of troost, maar op de benarde en vertwijfelde manier van iemand die er een onbeschrijflijke sluimerende ellende mee probeert weg te drukken. Dan kom ik tot rust, de leugen fleurt me op en ik zie me in mijn fantasie meteen daarna de trap naar de tuin af lopen om viooltjes te plukken in de verste perkjes, in de buurt van het paviljoen, waar er nog veel tussen het onkruid staan; ik stel me voor dat ik vervolgens om de moestuin heen loop en net als alle andere dagen een klein boeket samenstel in een malveblad, terwijl ik herhaal, alsof die woorden de allerlaatste vermoedens van de werkelijkheid kunnen wegnemen: ‘Dit is voor haar, deze bloemen zijn voor haar.’ Ik word beheerst door een soort zinsbegoocheling; ik hoor opnieuw helder en duidelijk haar stem – lijzig en zonder timbre – die smeekt: ‘Voor het raam, schat, zet die bloemen voor het raam.’ En tot slot zie ik haar dan ongeschonden, volmaakt in haar triomf en haar eeuwigheid, naast mij staan met de viooltjes tegen haar gezicht gedrukt.

Maar ik keer langzaam terug naar de wereld die me omringt. Niet ver van mij vandaan, waarschijnlijk ergens op de veranda, maakt iemand een opmerking over de hitte en wist zich het zweet van het voorhoofd. Ik probeer de betovering te herstellen – tevergeefs, de stem bestaat niet meer. Door het raam vang ik een glimp op van de zon, die de verdorde perkjes schroeit. Behoedzaam een wereld aftastend die ik opnieuw niet ken loop ik de gang door en kom nogmaals uit bij de woonkamer, waar het lijk opgebaard ligt. Ik weet dat er een haast misdadige gretigheid schuilgaat in wat ik nu ga doen, maar wat kan het mij schelen? Ik werp me op de doodkist, onverschillig jegens alles en iedereen om me heen. Dona Ana de Lara deinst, zo zie ik, met een geschokt gezicht terug en tante Ana kijkt met duidelijke walging naar me. Twee bleke handen glijden sierlijk in hun stilte en ingetogenheid over het laken en strijken dat glad – ik denk dat het de handen van oom Demétrio zijn. Ik herhaal, wat kunnen zij me schelen? Er is al niets meer over van het enige wat ons ten goede of ten kwade verbond, Nina: nu maken ze voor mij onherroepelijk deel uit van de dingen zonder naam

en nut. Ik zie het geliefde gelaat en het verbaast me dat het nog steeds de sereniteit bezit die mij zo'n grote afstand oplegde, mij, haar meer dan verafgode zoon, ik die zo vaak met kussen en tranen de slapen heb overstelpt die nu door de hitte al bleek worden, die mijn lippen op haar opeengeperste lippen heb gedrukt, die met mijn handen de vermoeide welving van haar borst heb beroerd, die haar schoot, haar benen en haar voeten heb gekust, die uitsluitend leefde voor haar genegenheid – en ook een beetje stierf in alle aderen van mijn lichaam, in mijn haren, in mijn bloed, in mijn smaak en in mijn stem – kortom, in al mijn energiebronnen – toen zij erin toestemde te sterven, en te sterven zonder mij...

... in de voorlaatste nacht, toen we eigenlijk alleen nog maar wachtten op het einde, leek ze plotseling beter te worden en liet ze mij tot zich toe. Ik had haar dagenlang niet gezien, want grillic als ze was, en zo korzellig dat ze zelfs haar lijfarts afschrikte, had ze verzocht om niemand binnen te laten, geen bezoek toe te staan: ze wilde in haar eentje sterven. Ondanks het halfdonker waarin de slaapkamer gedompeld lag – ze liet ook maar zelden toe dat de gordijnen opengeschoven werden – onderscheidde ik reeds van ver haar verslagen hoofd op een berg kussens, haar warrige haar, alsof ze dat reeds lang niet meer verzorgde. Ik beken dat ik op dat moment bang was dat mijn krachten het begaven en dat ik niet verder kon lopen: koud zweet begon over mijn voorhoofd te stromen. Maar ik kende haar vlug genoeg terug, want haar eerste woorden waren zoals altijd berispelend: 'O, ben jij het, André. Niet erg verstandig van je, je weet toch dat de dokter me volledige rust heeft voorgeschreven?'

Daarna, met iets lieflijker stem: 'Bovendien, wat wil je eigenlijk in mijn kamer?'

Ondanks die woorden wist ze heel goed, en vooral op dat moment, dat het totaal onnodig was om elkaar iets voor te spiegelen. Ik had niet gevraagd om bij haar naar binnen te mogen, zij had opdracht gegeven de deur voor me te openen – toegevend aan wat voor opwelling, wat voor innerlijke noodzaak om deel te ne-

men aan het leven dat zich buiten ontrolde? Wellicht wist ze dat ik uren-, nee dagenlang niet geweken was van haar drempel. Elk geluid dat ik kon opvangen interesseerde me – en een straaltje licht, de lucht van een medicijn, een echo – mijn hart sloeg overal van over. Ik boog dus mijn hoofd en zei helemaal niets. Het was maar al te waar dat ik alles, echt alles zou accepteren als ze mij maar even aan haar zij zou dulden. Ook al lag ze op sterven, ook al verdween de adem langzaam maar zeker van haar lippen, ik wilde erbij zijn, ik wilde het menselijk mechanisme horen en zien trillen tot de laatste snaar ervan brak. Toen Nina mij zo stil zag staan, richtte ze haar hoofd een eindje op van de kussens, zuchtte en vroeg me haar een spiegel te brengen. ‘Ik wil mijn gezicht opmaken,’ zei ze. Ik was al op weg naar buiten toen ze me terugriep. Ditmaal klonk haar stem anders, bijna liefdevol, sterk lijkend op de manier waarop ze in vroeger tijden tegen me gesproken had. Ik draaide me om en ze vroeg me niet alleen een spiegel te brengen maar ook een kam, reukwater en rouge. Ze zei het alsof ze een grapje maakte, maar ik liet me niet bedotten, had donders goed in de gaten wat voor soort doffe, bittere opwinding er woedde in haar innerlijk. Ik holde weg om de spullen te halen en ging weer naast haar zitten, om in haar laatste toneelspel de blijdschap te ontdekken die ze eventueel nog ervoer. Als eerste pakte ze de spiegel en langzaam, alsof ze een schrik wilde vermijden, probeerde ze het beeld te zien dat erin weerspiegeld werd – ze bekeek zichzelf een poosje, zuchtte en haalde haar schouders op, alsof ze wilde zeggen: ‘Wat kan mij het schelen? Ik zal toch ooit moeten toegeven dat ik niet meer knap ben.’ O ja, het klopte dat ze niet meer leek op degene die ze ooit was geweest, maar op mij oefende ze nog altijd de aantrekkingskracht uit die me ooit had gegrepen. Dat eenvoudige gebaar, dat ophalen van haar schouders, was voor mij het bewijs dat de gedachte te sterven verder van haar af lag dan het leek. Die indruk werd nog sterker toen ze zich een stukje optrok aan mijn arm en vroeg, op een toon die ze vertrouwelijk probeerde te laten klinken maar die zich alleen maar onderscheidde door ingehouden doodsangst:

‘Vertel eens, André... weet hij dat ik er zo aan toe ben, dat ik op de drempel van de dood sta? Weet hij dat het afgelopen is?’

Ze keek me aan alsof ze me uitdaagde, en met haar hele wezen schreeuwde ze als het ware geconcentreerd en oplettend tegen me: ‘Zie je niet hoe ik lijd? Je mag me gerust de waarheid zeggen, ik weet dat ik niet aan het sterven ben, dat mijn tijd nog niet gekomen is.’ Ik weet niet meer wat ik haar antwoordde – wat kon ‘hij’, mijn vader, me schelen! – en draaide mijn hoofd om, juist omdat ik wist dat haar laatste uur geslagen had en dat ze nooit meer zou opstaan van dat doodsbed. Nina had door wat er met me aan de hand was en ze legde haar hand op mijn arm en dwong zichzelf te lachen: ‘O André, ik zal je eens iets vertellen: ik ben beter, of bijna beter, die dingen van vroeger voel ik niet meer... Ik geloof dat je nog even moet wachten, dat jullie nog niet van me af zijn.’

En terwijl ze mij een lauwe, ziekelijke adem in het gezicht blies: ‘Ik vraag me af wat hij zal zeggen als hij me weer op de been ziet...’

Ik geloofde bijna dat haar fabuleuze energie dan toch de kiemen van de dood had bedwongen die in haar vlees waren gelegd. Leunend in de kussens – ze eiste steeds andere, met een frisse sloop – streek ze, met haar boezem lichtjes naar voren, door haar ongekamde haar, terwijl ik de spiegel voor haar omhooghield. Een goddelijk vuur, een wonderbaarlijke tegenwoordigheid leek opnieuw onrustig te worden in haar binnenste.

‘Die goede tijden van weleer keren terug, hè André?’ zei ze, terwijl ze haar door de koorts stug geworden haar verzorgde. ‘En je zult zien dat alles weer wordt zoals in het begin. Ik zal het nooit vergeten...’

(Die tijden, o wat wilde ik me daarvan bevrijden! Voor haar zou er, wee mij, geen voortzetting in de tijd meer zijn, maar ik zou doorleven en wie zou mij gezelschap houden op die lange, lange reis?) Toen ze merkte dat ik zweeg, draaide ze haar hoofd half om en knipoogde naar me, om duidelijk te maken dat de dagen die ik tevergeefs in vergetelheid probeerde te begraven nog niet uit haar geheugen waren gewist. En ondanks die levendigheid, ondanks de

sfeer die zij kleurrijk en jong wenste, bezat die knipoog vreemd genoeg iets versteends, waardoor haar gezicht somber en weemoedig vertrok.

‘Ja, moeder,’ stamelde ik met hangend hoofd.

Ze wierp me een blik toe waarin nog iets van haar oude drift glinsterde: ‘Moeder! Je hebt nooit moeder tegen me gezegd... waarom nu dan wel?’

En ik, verbijsterd, zonder te kunnen verhinderen dat de spiegel trilde in mijn handen: ‘Ja, Nina, de oude tijden komen terug, zeker.’

Ze ging door met kammen, probeerde de klitten te ontwarren – en dat haar, dat als een aureool haar bloedeloze gelaat omlijstte, was werkelijk het enige wat nog leven leek te bevatten: via de golvingen die hersteld werden begon er een nieuwe, mysterieuze en veranderde lente door haar bloed te stromen.

‘Je zult nooit meer boos op me worden, André, en je zult niet lang op me hoeven te wachten op onze bank in de tuin.’ Alsof ze zich liet meevoeren door het opgeroepen tafereel werd haar stem plotseling fluweelzacht, tegelijk kinderlijk en vrouwelijk zwijmelend, en ik voelde opnieuw, en hoe ontroerd, alle kracht van haar liefdevolle gemoed. ‘Ik zal me nooit meer verstoppen zoals die ene keer, weet je nog? En ik zal nooit meer mijn koffers pakken om in mijn eentje te vertrekken.’

Tranen, taferelen, voorbije gevoelens – wat was dat alles nu waard? In mijn ogen verdween ze domweg alsof ze schuim was. Het was niet haar verraad, en ook niet haar leugen en zelfs niet haar vergetelheid die haar lieten wegzinken zonder dat ik haar te hulp kon komen – het was juist de heftigheid van wat er was geweest, en zo bleef het ook wreed in herinnering.

‘Toe, alsjeblieft!’ riep ik uit.

Nog natrillend, met de kam in een van haar handen, staarde ze me aan alsof ze net wakker was geworden. En haar ogen werden ineens dof en duister.

‘Jij begrijpt er niets van, je bent dom!’ zei ze.

En haar handen zochten gretig – wat voor bewijs wilde ze, wat voor gewist getuigenis, wat voor herinnering aan het leven? – die van mij op de deken. Ze boog voorover en ik ving een glimp op van haar magere borsten in haar nachthemd. Ze onderschepte mijn blik en trok snel haar hemd recht, als een gebaar van preutsheid, niet vanwege haar naaktheid maar om haar aftakeling. Ik draaide mijn hoofd weg in een poging de tranen te verbergen die ik in mijn ogen kreeg. Zo arm nu, en zo volledig was ze geweest, met haar beide borsten die vol leven bloeiden in haar vlees. Gedreven door een duivelse impuls ontblootte ze zich opnieuw ruw terwijl ze aan mijn arm trok: ‘Ach, mallerd, waarom zouden de goede tijden niet terugkeren? Denk je dat alles zo eindigt? Dat kan niet, dat is onmogelijk. Zo lelijk ben ik nou ook weer niet, ze hebben me niet alles afgepakt, je mag gerust kijken...’, en ze trok aan me terwijl ik mijn hoofd afgekeerd hield, ‘je zult zien dat het nog niet helemaal afgelopen is. Als God het wil gaan we naar een grote stad, waar we kunnen leven zonder dat iemand zich met ons bemoeit.’ (Zou ze dat zelf geloven? Haar handen lieten mijn arm los, haar stem veranderde van toon.) ‘Och André, wat gaat alles toch snel voorbij.’

Ze zweeg en ik zag dat ze hijgde. Alle kleur, toch al bijna afwezig, trok weg uit haar wangen terwijl haar hoofd achterover zonk. Minder dan de verkwiste woorden leek de voorstelling van dat valse paradijs dat ze had opgeroepen haar terneer te slaan. Ik probeerde haar op te monteren met de woorden: ‘Je hebt gelijk, Nina. We gaan naar een grote stad – Rio de Janeiro bijvoorbeeld – waar niemand zich met ons bemoeit.’

En ik dacht bij mezelf: ik kan haar niet haten, dat gaat mijn krachten te boven. Of ik nu door God of de duivel verwekt was, mijn hartstocht oversteeg het aardse. Ik kende alleen nog maar de gewaarwording van dat lichaam dat lag te hijgen in mijn armen – en op dezelfde manier in zijn doodsnoed hijgde als het vroeger had gehuiverd in zijn liefdesuren. In het diepst van mijn gedachten wist ik zeker dat niets haar nog zou kunnen redden, voor het spel dat we probeerden te spelen klopten de stukken die we in handen